«Tajikistan State University of Commerce»

Course name: Economic Evaluation of Investments

Week 13: Social Investments and Social Impact Assessment

Qurbonov Ashrafiddin Aslulidinovich

«Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон»
Номи фан: Баҳодиҳии иқтисодии сармоягузорӣ

Мавзӯи: 13. Сармоягузории иҷтимоӣ ва арзёбии таъсири иҷтимоӣ

Қурбонов Ашрафиддин Аслулидинович

Нақшаи лексия:

1. Моҳият ва аҳамияти сармоягузории иҷтимоӣ
2. **Сармоягузории таъсирбахш** (impact investing) ҳамчун шакли сармоягузории иҷтимоӣ
3. Заминаҳои ташаккули соҳибкории иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

1. Моҳият ва аҳамияти сармоягузории иҷтимоӣ

Гарчанде ки истилоҳи "сармоягузории иҷтимоӣ" аз ҷониби иқтисоддонҳо муддати тӯлонӣ истифода мешавад, аммо то ҳол дар бораи моҳияти он ақидаи ягона вуҷуд надорад.

Истилоҳи "сармоягузории иҷтимоӣ" бори аввал дар солҳои 1960 дар ҷаласаи умумии Ассотсиатсияи иқтисодии Амрико муайян карда шуд. Муаллифи ин таъриф иқтисоддони амрикоӣ, ки ҷоизаи Нобелро ба даст овардааст, Теодор Вилям Шултс буд.

Ӯ боварӣ дошт, ки "...сармоягузорӣ ба сармояи инсонӣ, ки бар асоси он аст, ки хароҷоти маориф дар миқёси ҷомеа хароҷоти истеъмолӣ нест, балки сармоягузориҳои сармоявӣ мебошанд..." [1]. Таҳқиқот дар ин самт аз ҷониби Д. Минсер (Ҷейкоб Минсер), Г. Беккер (Гари Стэнли Беккер) идома ёфт, ки асарҳои онҳо дар шумораи махсуси маҷаллаи Chicago Journal of Political Economy нашр шудаанд.

1.Муравьева К. Н. Инвестиции в человеческий капитал // Управленческое консультирование. 2013. № 1 (49). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/investitsii-v-chelovecheskiy-kapital-2.

Н.М. Романенко ва Е.Н. Нидзий бар он ақидаанд, ки сармоягузориҳои иҷтимоӣ "...сармоягузориҳои дарозмуддат мебошанд, ки барои беҳтар кардани сифати зиндагии одамон тавассути эҷоди технологияҳо ва механизмҳои нав ва тақсимоти маблағҳо ба гурӯҳҳои гуногуни аҳолӣ бо назардошти ниёзҳои онҳо пешбинӣ шудаанд..." [1].

1. Нидзий Е.Н., Романенко Н.М. Финансовая структура социальных инвестиций. Волгоград, 2004.

И.П. Овечкин изҳор медорад, ки сармоягузориҳои иҷтимоӣ "...сармоягузориҳои дарозмуддати маблағҳое мебошанд, ки бо қарори идоракунӣ, бо назардошти манфиатҳои ҷонибҳои манфиатдори дохилӣ ва беруна, барои тақвияти низоми иҷтимоӣ-иқтисодӣ ҷудо карда мешаванд..." [1].

1. Овечкин И. П. Ретроспективный анализ понятия «Социальные инвестиции» // Вестник ТГУ. 2010. № 5. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/retrospektivnyy-analiz-ponyatiya-sotsialnye-investitsii.

О.И. Водяненко бар он ақида аст, ки барномаҳои иҷтимоӣ бояд ҳамчун воситаи пешрафти иқтисодӣ, ки ба муттаҳидсозии ҳадафҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ асос ёфтааст, баррасӣ шаванд[1].

Чунин хусусиятҳои сармоягузории иҷтимоиро метавон ҷудо намуд:

- хусусияти ҷамъиятӣ доштан;
- таъсири иқтисодии ба таъхир афтода дошта;
- вуҷуд доштани ҷузъҳои эмотсионалӣ, ахлоқӣ ва маънавӣ;

1. Водяненко О.И. Теоретико-методологические аспекты исследования института социального инвестирования // Теоретическая экономика. 2019. №2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodologicheskie-aspekty-issledovaniya-instituta-sotsialnogo-investirovaniya/viewer

1. Моҳият ва аҳамияти сармоягузории иҷтимоӣ

- муносибати байни ду тараф - сармоягузор ва манфиатгиранда;
- натиҷа ба сармоягузор тааллуқ надорад;
- мутобиқати он бо стратегияҳо ва ҳадафҳои рушди ширкат.

Сармоягузориҳои иҷтимоӣ на танҳо таъсири иҷтимоӣ, балки таъсири иқтисодиро ба шакли афзоиши фоида ба бор меоранд.

2. Сармоягузории таъсирбахш (impact investing) ҳамчун шакли сармоягузории иҷтимоӣ

Сармоягузории таъсирбахш сармоягузорӣ ба ширкатҳо, созмонҳо ва фондҳо бо мақсади **ноил шудан ба таъсири мусбати иҷтимоӣ ё экологӣ** дар баробари даромадҳои молиявӣ мебошад. Баръакси сармоягузории анъанавӣ, ки ҳадафи асосӣ ба ҳадди аксар расонидани фоида аст, сармоягузории таъсирбахш барои ба даст овардани натиҷаи дуҷониба мекӯшад.

Ин истилоҳ аз ҷониби Бунёди Рокфеллер дар соли 2007 таҳия шудааст.

Сармоягузории таъсирбахш барои ҳалли мушкилоти мушаххас нигаронида шудааст, ба монанди:

1) Таҳсилот – сармоягузорӣ ба лоиҳаҳои таълимӣ (мактабҳо, донишгоҳҳо, платформаҳои онлайн) барои васеъ намудани дастрасӣ ба таҳсилоти босифат, махсусан барои кӯдакони оилаҳои камбизоат;

2) **Тандурустӣ** - сармоягузорӣ ба муассисаҳои тандурустӣ, таҳияи доруҳо ва технологияҳои нав ва барномаҳои пешгирии бемориҳо барои беҳтар кардани сифати хизматрасонии тиббӣ;

3) **Экология** – сармоягузорӣ ба лоиҳаҳое, ки ба кам кардани партовҳои газҳои гулхонаӣ, рушди энергияи барқароршаванда ва ҳифзи ҷангалҳо ва уқёнусҳо нигаронида шудаанд;

4) **Маблағгузории хурд** ин пешниҳоди қарзҳои хурд ба соҳибкорон дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ мебошад, ки ба онҳо имкон медиҳад, ки тиҷорати худро оғоз кунанд ва ҷойҳои корӣ эҷод кунанд.

Гузашта аз ин, ҳам таъсири иҷтимоӣ ва ҳам натиҷаи молиявӣ набояд як ҳодисаи якдафъаина бошанд, балки дар муддати тӯлонӣ тавлид шаванд. Сармоягузор метавонад ба ин ё он афзалият афзалият диҳад.

Барои сармоягузории таъсирбахш ин сарчашмаҳо метавонанд истифода шаванд:

Воситаҳои молиявии қарзӣ ва саҳҳомӣ, ки ба ниёзҳои корхонаҳои иҷтимоӣ мутобиқ карда шудаанд. Масалан, карзхо, ҳиссагузорӣ дар сармояи оинномавӣ ва саҳмияҳои корхонаҳои иҷтимоӣ.

Вомбаргҳои таъсири иҷтимоӣ дошта, яъне шартномаҳое, ки ба сармоягузорон имкон медиҳанд, ки дар ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ иштирок кунанд ва дар сурати муваффақ шудан, баргардонидани молиявӣ гиранд.

Маблағгузории омехта, яъне комбинатсияи қарзҳо, маблағгузории грантӣ, кафолатҳои давлатӣ ё бонкӣ.

3. Заминаҳои ташаккули соҳибкории иҷтимоӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моҳи январи соли 2025 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қонун дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ қабул гардид.

Қонуни мазкур асосҳои ҳуқуқӣ, ташкилӣ ва иқтисодии соҳибкории иҷтимоиро муайян намуда, ба таъмини кафолати давлатии ҳифз, дастгирии давлатӣ ва тавсеаи фаъолияти субъектони соҳибкории иҷтимоӣ, ки ҳангоми амалисозии он ба миён меоянд, равона шудааст.

Бинобар ин, дастгирии иҷтимоӣ на танҳо аз баамалбарории сиёсати якҷонибаи давлатии ҳифзи иҷтимоии гурӯҳҳои осебпазири аҳолӣ тавассути пардохти нақдӣ ва кумакҳои моддӣ, балки аз фароҳам овардани шароити мусоид барои барқарор шудани қобилияти меҳнатӣ ва фарогирии иқтисодии онҳо иборат аст.

Маҳз фарогирии иқтисодии ин категорияи шахсон метавонад афзоиши хароҷоти буҷетро аз ҳисоби даромадҳои андоз аз фаъолияти иқтисодӣ, устувории минбаъдаи молиявӣ ва худтаъминкунии онҳо қисман ҷуброн намояд.

Аз ин лиҳоз таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки механизмҳои мусоидат ба шуғли гурӯҳҳои осебпазири аҳолӣ тавассути ҷалби онҳо ба фаъолияти соҳибкорӣ ё ба истилоҳ соҳибкории иҷтимоӣ зарур аст.

Ҳамин тариқ, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ» бевосита ба ҳалли мушкилоти гуфташуда нигаронида шуда, ба татбиқи сиёсати имрӯзаи соҳавии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки тибқи моддаи 1 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба самти иҷтимоӣ нигаронида шуда, сохтори давлатии мамлакатро инъикос менамояд, мувофиқат мекунад.

Он ба иҷрои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 бобати танзими механизмҳои нави амалисозии сиёсати иҷтимоии давлат дар самти муосирсозии системаи идоракунии соҳаҳое, ки сармояи инсониро ташаккул медиҳанд ва институтсионализатсияи системаи истеҳсолӣ ва соҳибкории иҷтимоӣ мусоидат менамояд.

Аз ин рӯ, барои васеъ ҷорӣ намудани соҳибкории иҷтимоӣ дар модели муосири иқтисодиёти миллӣ он воқеан бояд:

- такони ҳавасмандгардонӣ барои паст кардани сатҳи камбизоатӣ;

- баланд бардоштани некуаҳволии умумии аҳолӣ, пур кардани бозор аз молҳо ва хизматрасониҳои иҷтимоӣ;

- ҷорӣ намудани усулҳои нави инноватсионӣ дар соҳаи соҳибкории хурд ва миёна;

- зиёд намудани манбаи андоз ва кам кардани сарбории пардохтҳои иҷтимоӣ ба буҷети давлатӣ бо таъхири таъсири мусбати макроиқтисодӣ гардад.

Қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ» саҳми назарраси Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди татбиқи Ҳадафҳои Рушди Устувори (ҲРУ) Созмони Милали Муттаҳид буда, ба ин васила иҷрои уҳдадориҳои байналмилалӣ ва ташаккули симои мусбати мамлакатро дар сатҳи байналмилалӣ ҳамчун иштирокчии фаъоли рӯзномаи рушди ҷаҳонӣ нишон медиҳад.

Дар таҳияи ин қонун барои муайян намудани гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ (моддаи 8) меъёрҳои қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизматрасонии иҷтимоӣ», «Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон», «Дар бораи кумакҳои унвонии иҷтимоӣ» ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии зерқонунӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудаанд, ба монанди «Қоидаҳои муқаррар намудани квота барои ба кор қабул кардани гурӯҳҳои алоҳидаи аҳолӣ»,

«Низомномаи намунавӣ дар бораи баргузории озмун барои иҷрои фармоиши иҷтимоии давлатӣ», «Тартиби таъйин, маблағгузорӣ ва пардохти кумакпулии унвонии иҷтимоӣ ба оилаҳо ва шаҳрвандони камбизоат» ва «Тартиб ва ҳаҷми пешниҳод намудани хизматрасониҳои ройгони иҷтимоӣ» истифода карда шудаанд.

Ҳамин тариқ, қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ» комилан саривақтӣ буда, ба самти муосири рушди сиёсати иҷтимоӣ-иқтисодии давлат алоқаманд аст, барои бартараф кардани номувозинатии иҷтимоӣ дар бозори меҳнат заминаҳои ҳуқуқӣ фароҳам меорад, таъмини муносибати одилонаи фарогирро дар амалишавии ҳуқуқҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва дигар ҳуқуқҳои гурӯҳҳои осебпазири аҳолӣ ва ба ин васила беҳбуди устувори зиндагӣ ва некуаҳволии онҳо таъмин менамояд.

Соҳибкории иҷтимоӣ – фаъолияти соҳибкорие, ки ба дастгирии гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ равона гардида, барои таҳвили мол, иҷрои кор ва хизматрасониҳои таъиноти иҷтимоӣ амалӣ карда мешавад[1].

Вазифаҳои соҳаи соҳибкории иҷтимоӣ иборатанд аз:

1) рушди хизматрасонии соҳаи иҷтимоӣ;

2) таъмини иштироки субъектони соҳибкорӣ ва аҳли ҷомеа дар ҳалли мушкилоти иҷтимоӣ, аз ҷумла бо роҳи ҷорисозии навгониҳои иҷтимоӣ ва мусоидат намудан дар хизматрасонии иҷтимоии пешбининамудаи қонунгузорӣ;

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ» аз 2 январи соли 2025, №2119.

3) таъсис додани ҷойҳои кории нав барои гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ ва ба онҳо таъмин намудани имкониятҳои баробар бо шахсони дигар ҷиҳати иштирок дар фаъолияти фоиданоки ҷамъиятӣ;

4) мусоидат ба касбинтихобкунӣ ва таъмин намудан бо ҷойи кор, аз ҷумла бо шуғл таъмин намудани гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ;

5) кумак намудан барои ба бозор роҳ ёфтани моли истеҳсолнамуда, кори иҷрокардашуда, хизматрасонии аз ҷониби субъектони соҳибкории иҷтимоӣ, аз ҷумла тавассути иштироки шахсии меҳнатии гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ анҷомдодашуда.

Субъектони соҳибкории иҷтимоӣ соҳибкорони инфиродӣ ва шахсони ҳуқуқие буда метавонанд, ки фаъолияти соҳибкории иҷтимоиро амалӣ менамоянд ва бо тартиби муқарраргардидаи қонунгузорӣ соҳиби мақоми корхонаи иҷтимоӣ ё соҳибкори иҷтимоӣ гаштаанд.

Дар сурати мувофиқ будани корхона ба як ё якчанд меъёри зерин, он корхонаи иҷтимоӣ ҳисобида мешавад, агар барои ҳалли мушкилоти гурӯҳи аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ, ё фурӯш ва (ё) таҳвили молҳои иҷтимоӣ, инчунин хизматрасонии иҷтимоӣ таъсис дода шуда бошад:

1) дар корхона на камтар аз 50 дарсади шумораи умумии кормандон ба гурӯҳи аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ мансуб бошанд, фонди музди меҳнати гурӯҳи аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазири аҳолӣ на камтар аз 50 дарсади фонди умумии музди меҳнати кормандонро ташкил кунад;

2) даромади аз фаъолияти соҳибкории иҷтимоӣ бадастомада аз рӯйи натиҷаи соли пешинаи тақвимӣ на камтар аз 50 дарсади ҳаҷми умумии даромади корхонаро ташкил намояд;

3) на камтар аз 50 дарсади даромади аз соли тақвимии пешина бадастомадаро ба амалисозии фаъолияти соҳибкории иҷтимоӣ такроран сармоягузорӣ намояд.

Дастгирии давлатии фаъолияти соҳибкории иҷтимоӣ дар шаклҳои зерин амалӣ карда мешавад:

1) пешниҳоди имтиёзҳои андозӣ ва гумрукӣ ё дигар имтиёзҳои давлатӣ бо тартиби пешбининамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон;

2) ҷойгиркунонии фармоиши иҷтимоии давлатӣ мутобиқи шартномаҳои бевосита оид ба иҷрои фармоиши иҷтимоии давлатӣ мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон;

3) иштирок намудан дар расмиёти хариди давлатӣ бо ҳуқуқи афзалиятноки хариди мустақим оид ба лоиҳаҳои иҷтимоӣ мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон;

4) пешниҳоди дастгирии молиявӣ ба корхонаҳои иҷтимоӣ аз ҳисоби фондҳои мақсадноки давлатӣ;

5) дастгирии моддӣ, аз ҷумла бо роҳи ба иҷора додани молу мулки давлатӣ ва коммуналӣ бо шартҳои имтиёзнок мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон;

6) ташкили таълим ва таҳсилоти касбӣ, таҳсилоти касбии иловагӣ, бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси кормандони корхонаҳои иҷтимоӣ;

7) пешниҳоди грантҳои давлатӣ барои корхонаҳои иҷтимоӣ ё соҳибкорони иҷтимоӣ бо мақсади амалисозии лоиҳаҳои иҷтимоӣ;

8) пешниҳоди машварати ройгон, расондани кумаки методӣ ва дастгирии иттилоотӣ, аз ҷумла оид ба масъалаҳои ҷалби маблағгузорӣ ва иштирок дар хариди мол, кор ва хизматрасонӣ.

Адабиёти истифодашуда:

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи соҳибкории иҷтимоӣ» аз 2 январи соли 2025, №2119.
2. Муравьева К. Н. Инвестиции в человеческий капитал // Управленческое консультирование. 2013. № 1 (49). URL: https: //cyberleninka.ru/article/n/investitsii-v-chelovecheskiy-kapital-3.
3. Нидзий Е.Н., Романенко Н.М. Финансовая структура социальных инвестиций. Волгоград, 2004.
4. Овечкин И. П. Ретроспективный анализ понятия «Социальные инвестиции» //Вестник ТГУ. 2010. № 5. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/retrospektivnyy-analiz-ponyatiya-sotsialnye-investitsii.

5. Водяненко О.И. Теоретико-методологические аспекты исследования института социального инвестирования // Теоретическая экономика. 2019. №2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/teoretiko-metodologicheskie-aspekty-issledovaniya-instituta-sotsialnogo-investirovaniya/viewer

ТАШАККУР БА ДИҚҚАТАТОН!